Relațiile culturale româno-indiene

Nicolae Zberea (1908-1990)

București
29 septembrie 2025

Nu este atât de departe timpul când legăturile și posibilitățile de cunoaștere directă între vest și est au fost foarte reduse sau chiar cu totul inexistente. De aceea, primele contacte spirituale ale Țărilor Române cu lumea indiană s-au făcut prin povestiri folclorice și prin cronicari. Astfel, în cultura română, India a fost cunoscută pentru prima dată prin romanele populare *Alexăndria* și *Varlaam și Ioasaf*, care au fost traduse din limbile popoarelor balcanice și s-au răspândit în Principatele Române în secolele XVI-XVII. Dintre acestea, *Alexăndria* sau povestea lui Alexandru Makedon a dat doar imagini alegorice despre India, iar romanul spiritual *Varlaam și Ioasaf*, care nu este decât *Lalitta Vistara* creștinizată, a introdus pe cititorul român în atmosfera de basm a buddhismului.

O altă cale pe care folclorul oriental și, în special, cel indian a pătruns în Țările Române, a fost aceea a cronicilor bizantine, slavone și, în cele din urmă, a celor pământene scrise în limba națională. Este de la sine înțeles că, atât romanele populare cât și cronicile n-au putut să ofere cititorilor decât imagini vagi, alegorice sau date foarte confuze despre India. Astfel, Miron Costin, marele cronicar moldovean, în *Cartea primului descălecat*, povestește despre orașele fondate de Alexandru cel Mare în Valea Indului. Referindu-se la istoricul latin Quintus Curtius, cronicarul spune în aceeași operă că dacii, strămoșii românilor, își trag originea din India. Miron Costin vorbește despre India și în alte cronici ale sale.

Ceva mai târziu, în secolul al XVIII-lea India a început să fie cunoscută mai bine prin literatura geografică. Textele și hărțile geografice au putut să împrăștie, în bună măsură, confuziile răspândite de cărțile populare și să clarifice adevărata poziție geografică a Indiei.

Contactul direct cu India a început pentru Principatele Române abia în secolul al XIX-lea prin călătorii transilvăneni, medicul și farmacistul Johann Martin Honigberger și întemeietorul tibetanologiei europene Alexandru Csoma de Körösi precum și prin peregrinul moldovean Alecu Ghica.

Honigberger s-a născut la Brașov, în 1795. După ce a studiat chimia și farmaceutica, a plecat în Orientul Mijlociu, unde a practicat medicina și chirurgia. În 1829, a ajuns în India, în Panjab, devenind medicul personal al mărarājahului sikh Ranjit Singh din Lahore. Ulterior, a ajuns până în Bengal. În perioada șederii sale în India, călătorul transilvănean a făcut importante cercetări științifice în domeniul medicinii, farmaceuticii și arheologiei. A scris câteva lucrări asupra tratamentului holerei, asupra plantelor medicinale din Panjab și munții Himalaya, precum și despre monumentele buddhiste stūpa. Deși a muncit toată viața în căutarea remediului holerei, renumele și l-a câștigat datorită descoperirilor sale arheologice. A murit în orașul său natal în 1869, înainte de a pleca în cea de-a șasea călătorie a sa în India. Honigberger a devenit eroul romanului fantastic Secretul doctorului Honigberger, scris de Mircea Eliade.

Alexandru Csoma de Körösi, un alt transilvănean, renumit tibetanist, a fost atras de paleoistoria poporului maghiar. A studiat limba și literatura tibetană și a petrecut un timp îndelungat în mănăstirile lamaiste din Zangla și Kanam. Ani de-a rândul,

eroicul savant secui, ajutat de un lama, a lucrat la întocmirea unei gramatici tibetane și a unui dicționar. Aceste două lucrări, primele de acest fel în literatura științifică, au fost publicate în 1834 de Societatea Asiatică de la Calcutta. Csoma a fost și un bun cunoscător al limbilor sanscrită și bengali.

Alecu Ghica s-a născut în 1801 la Botoșani și a fost fiul logofătului Grigore Ghica „Herțanul". A studiat la Weimer și Jena, în Germania. Din cauza ideilor sale progresiste, a intrat în conflict cu tatăl său și, în 1834, a părăsit țara. Fire romantică, frământat de problema rostului lucrurilor, Alecu Ghica a plecat în India. În 1858, s-a convertit la hinduism și s-a stabilit la Puri, în Orissa, pe lângă renumitul templu Jagannath. Aici a întemeiat o tagmă ascetică, dintre cele mai austere, ai cărei membri se hrăneau exclusiv cu fructe. În cronica templului Jagannath, Alecu Ghica apare ca o figură de militant, plin de zel pentru hinduism.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, comorile culturale și spirituale ale Indiei au fost revelate publicului român prin cei mai mari scriitori și poeți precum B.P. Hașdeu, M. Eminescu și G. Coșbuc. Dacă B.P. Hașdeu a avut anumite contacte cu cultura indiană prin filologia comparată, Eminescu s-a apropiat de indianistică prin „simpatie romantică". Dragostea pentru gândirea filosofică indiană, care l-a stimulat să studieze sanscrita și imnurile vedice, *Upanișadele* și scripturile buddhiste. De la marele poet a rămas o gramatică sanscrită în manuscris, întocmită după renumita lucrare din acele timpuri, a lui Franz Bopp - *Kritische Grammatik der Sanskrita Sprache*, precum și un dicționar neterminat, compus după *Glossarium Comparativum Linguae Sanscritae*, al aceluiași Franz Bopp. Aceste lucrări constituie o dovadă a seriozității cu care Eminescu a studiat această limbă.

Filosofia a fost o preocupare permanentă a lui Eminescu, deoarece el era convins că numai gândirea filosofică poate să descifreze enigma vieții și a existenței, în general, - problemă de care poetul a fost frământat încă din prima tinerețe. Ori tocmai în imnurile vedice și în *Upanișade* s-a pus, pentru prima dată în istoria gândirii omenești, problema originii universului și a vieții. De aceea Eminescu, asemena filosofiei schopenhaueriene, acordă un deosebit interes cosmogoniei vedice, care în renumitul imn al creației, numit *Nāsadya* (*Ṛgveda*, X.129), pune la baza existenței Unicul, principiul cosmic nediferențiat din care s-a născut materia cosmică și s-a dezvoltat lumea pluralității. Uriașul proces evolutiv de diferențiere începe în clipa când apare *kāma* (dorința, voința). Apariția voinței universale, marchează granița dintre ființă și neființă. Paul Deussen, unul dintre cei mai mari indologi, spune că imnul *Nāsadya* este „o schiță filosofică, cea mai demnă de admirat din câte ne-au ajuns din antichitate", iar cele șapte strofe ale imnului, - „adevărate șapte acte de dramă".

Studiul gândirii antice indiene i-a sugerat lui Eminescu creații nemuritoare precum *Scrisoarea I* și *Rugăciunea unui dac*. În aceste două poezii găsim toate elementele din imnul *Nāsadya*. Astfel, „Atunci nu era nici ființă, nici neființă" din imnul *Nāsadya*, apare în *Scrisoarea I*, apare aproape nemodificat: „La-nceput pe când ființă nu era, nici neființă", iar în *Rugăciunea unui dac*, imaginea Unicului și lipsa temporalității este redată prin versurile:

Nu era nici azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna
Căci unul erau toate și toate erau una
Pe atunci erai Tu singur...

Atât în concepția vedică, cât și în gândirea eminesciană, substanța primordială, cosmică, apare amorfă, unică, lipsită de însușiri concrete, nediferențiată. Pentru a completa imaginea Unicului, Eminescu introduce și câteva elemente schopenhaueriene. În primul rând, poetul subliniază că „totul era lipsit de voință". Acesta este un moment foarte important, căci procesul de evoluție și diferențiere cosmică începe odată cu apariția dorinței, a voinței (*kāma*), care este sămânța existenței. „Și totul s-a început cu dorința; ea a fost prima sămânța a spiritului", - astfel înfățișează bardul vedic începutul procesului cosmic în imnul *Nāsadya*. La Eminescu această idee este plină de un profund sentiment filosofic, pe care poetul îl situează într-un cadru de fermecătoare poezie și imagini plastice:

Dar deodat' un punct se mișcă...cel dintâi și singur. Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl...
Punctu-acela de mișcare, mult mai slab ca boaba spumii
E stăpânul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în fâșii
De atunci răsare lumea, luna, soare și stihii...
De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase, izvorând din infinit
Sunt atrase în viață de un dor nemărginit.

Tocmai acest „dor nemărginit" nu este altceva decât *kāma*, dorința, voința de a trăi a lui Schopenhauer. Așadar, voința este cuvântul-cheie care descifrează enigma existenței. Este interesant că dorința, ca factor creator care declanșează întregul proces de evoluție cosmică, nu apare câtuși de puțin ca „un impuls din afară", ci este un act spontan, fără vreo înrâurire din partea vreunui factor extern.

Revenind la galeria marilor clasici români ce au arătat un interes pentru deosebit cultura și gândirea indiană, trebuie citat poetul George Coșbuc, care s-a pasionat de literatura și dramaturgia antică indiană, îndeosebi de epica *Mahābhāratei* și de poezia dramatică a *Śakuntalei*, el a fost autorul unei traduceri libere în limba româna a dramei sanscrite *Śakuntala* (1897) și a unei *Antologii sanscrite*, realizate, de asemenea, după versiuni occidentale.

Primul orientalist român, în sensul modern al cuvântului, Constantin Georgian, care a trăit tot în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (1850-1904). Pentru România, Constantin Georgian reprezintă primul efort de a introduce studiul limbii sanscrite ca materie universitară. Specialist în filologie comparată și în filosofie, Constantin Georgian a ținut între anii 1877 și 1879, un curs facultativ de sanscrită pe lângă Universitatea din București, cu intenția de a ușura înțelegerea lecțiilor de filologie comparată, pe care le ținea B.P. Hașdeu. Constantin Georgian intenționa să întocmească o gramatică, o antologie și un dicționar sanscrit-român și chiar a intervenit la editura

Brockhaus din Leipzig, pentru obținerea unei mici tipografii cu caractere *devanagarī*.

În aceeași perioadă, un alt sanscritolog, Vasile Burlă, a încercat, fără succes, să predea limba sanscrită la Universitatea din Iași.

Între cele două războaie mondiale, India s-a apropiat de orizontul cultural românesc prin traduceri din sanscrită și prin primele opere de indologie românească. În această perioadă, au fost traduse și tipărite lucrări ca *Śakuntala*, *Bhagavad-gītā*, *Manava-dharma-śāstra*, *Yoga-sūtra*, *Pañcatantra*, *Kaṭha* și *Muṇḍaka Upaniṣad*, poemele lui Amaru, imnuri din *Ṛg-veda*, fragmente din *Mahābhārata* și *Rāmāyaṇa* etc. Un prilej de mare importanță pentru cunoașterea Indiei a fost vizita în România a marelui poet Rabindranath Tagore, în noiembrie 1926.

Trebuie remarcată activitatea din această perioadă a unor indologi, filosofi și poeți care au avut o contribuție deosebită la trezirea interesului pentru filosofia și spiritualitatea indiană în România. Printre aceştia, trebuie citaţi, în primul rând, Mircea Eliade, Theofil Simenschy, Lucian Blaga, Ion Pillat, Aram Frenkian ș.a.

După o îndelungată ședere în India, Mircea Eliade a predat istoria religiilor la Universitatea din București și a desfășurat o activitate academică și publicistică de o deosebită valoare. Lucrările sale au avut un puternic răsunet, atât în țară, cât și în străinătate.

Cele mai multe traduceri din limba sanscrită au fost făcute de prof. Theofil Simenschy de la Universitatea din Iași. Pe lângă acestea el a fost autorul unei gramatici sanscrite și a unei serii de studii asupra concepțiilor filosofice, etice și lingvistice indiene.

Un alt erudit, prof. Aram Frenkian, a scris mai multe lucrări de indianistică și a adus contribuții valoroase în problema dificilă a raporturilor dintre filosofia indiană și cea greacă.

Din dorința de a cunoaşte nemijlocit idealurile etice, naționale și politice ale poporului indian, Lucian Blaga, în decembrie 1931, cu ocazia călătoriei lui Mahatma Gandhi în Europa, a participat la conferința pe care liderul Congresului Național Indian a ținut-o la Laussanne în Elveția. Lucian Blaga a rămas puternic impresionat de sinceritatea și profunzimea cu care Mahatma Gandhi a vorbit.

O apropiere deplină și relații de colaborare, precum și schimburi culturale s-au putut statornici între România și India, abia după cel de-al doilea război mondial și proclamarea independenței Indiei. În această perioadă s-au dezvoltat considerabil și preocupările de indianistică în România. Acum încep să dezvolte o bogată activitate publicistică și didactică foștii elevi ai generației de indologi dintre cele două războaie: Cicerone Poghirc, Vlad Bănățeanu, Sergiu Al-George, Arion Roșu, George Ivănescu, Sergiu Demetrian, Dan Sluşanschi, Nicolae Zberea, Laurențiu Theban, Ariton Vraciu, Traian Costa, Cornel Sterian, Ion Petrescu și alții. Se reeditează o serie de traduceri mai vechi și totodată apar numeroase traduceri noi din limbile sanscrită, hindi și bengali. Studiile cercetătorilor români, mai ales cele ale profesorului Cicerone Poghirc, ale lui Arion Roșu și Sergiu Al-George, pătrund în reviste străine de

mare autoritate.

În această perioadă, în 1950, la Universitatea din București a fost înființat un curs de limba sanscrită, care funcționează și în prezent. La acest curs a predat, timp de patru ani, prof. Vlad Bănățeanu, un distins orientalist și indolog. Din 1962, cursul este condus de prof. Traian Costa. Între anii 1950-1968, un curs de sanscrită a funcționat și la Iași. Acest curs a fost condus de prof. Th. Simenschy.

În 1956, la București, a fost înființată Societatea Orientalistică Română (devenită, în 1970, Asociația de Studii Orientale), cu mai multe compartimente, printre care și o secție de studii indologice. În cadrul acestei secții s-au făcut numeroase comunicări asupra culturilor, limbilor și literaturilor subcontinentului indian, precum și asupra dramaturgiei, artei și muzicii indiene, iar în revista Asociației - *Studia et Acta Orientalia* - s-au publicat articole cu de indianistică.

De la proclamarea independenței Indiei și declararea limbii hindi ca limbă de stat, în România a crescut foarte mult interesul pentru această limbă. Începând din anul 1960, s-au tradus în limba română câteva capodopere ale literaturii hindi ca *Godan* de Prem Cand, *Văl întinat* de Phanishvarnath Renu și altele. În 1965, între guvernele României și Indiei a fost semnat primul program de schimburi culturale, care prevedea acreditarea unui profesor indian de limba hindi pe lângă Universitatea din București și delegarea unui profesor român de limbă română pe lângă Universitatea din New Delhi. În toamna anului 1965, a sosit la București profesorul indian Induprakash Pandey, care a pus începutul studiului limbii hindi în România.

După o întrerupere de un an, în toamna anului 1968, predarea cursului facultativ de limba hindi a fost reluată de profesorul indian, dr. P. Vidyasagar. La 1 martie 1971, a fost înființată Secția de Limba Hindi, cu durata studiilor de patru ani. Secția face parte din Catedra de Limbi Orientale a Facultății de Limbi Clasice, Romanice și Orientale a Universității din București. Primul titular al cursului a fost prof. dr. P. Vidyasagar, secția fiind încadrată cu doi asistenți: Nicolae Zberea și Laurențiu Theban. În toamna anului 1971, pe lângă Universitatea din București s-a înființat și un curs facultativ de limba bengali, condus de Amahendu Bikash Guha. În 1972 s-a întocmit și publicat un manual de limba hindi, iar în anii următori un voluminos dicționar hindi-român sub conducerea profesorului Vidyasagar.

În prezent, la Universitatea din București se predau limbile sanscrită, hindi și bengali. Pentru studiul acestor limbi s-au întocmit manuale, gramatici și dicționare. Limba hindi este predată de profesorul indian M.S. Jain, limba bengali de profesoara indiană Amita Bhose, iar limba sanscrită de prof. Traian Costa și prof. Amita Bhose.

Pe lângă Secția de hindi din București, mai există câteva cursuri facultative dintre care unul înființat la Universitatea din Iași, la începutul anului 1972. În afară de activitatea propriu-zisă a Secției hindi și a Asociației de Studii Orientale, se mai țin conferințe și se organizează vizionări de filme cu aspecte istorice, artistice, culturale etc. din viața Indiei.

Studiile de indianistică din România au o perspectivă deosebit de bună. Dacă România nu are încă o școală de indianistică ea are în schimb câțiva indologi de ma-

re valoare iar vechiul interes al românilor pentru comorile culturale și spirituale ale Indiei este în continuă creștere.